

Prologas

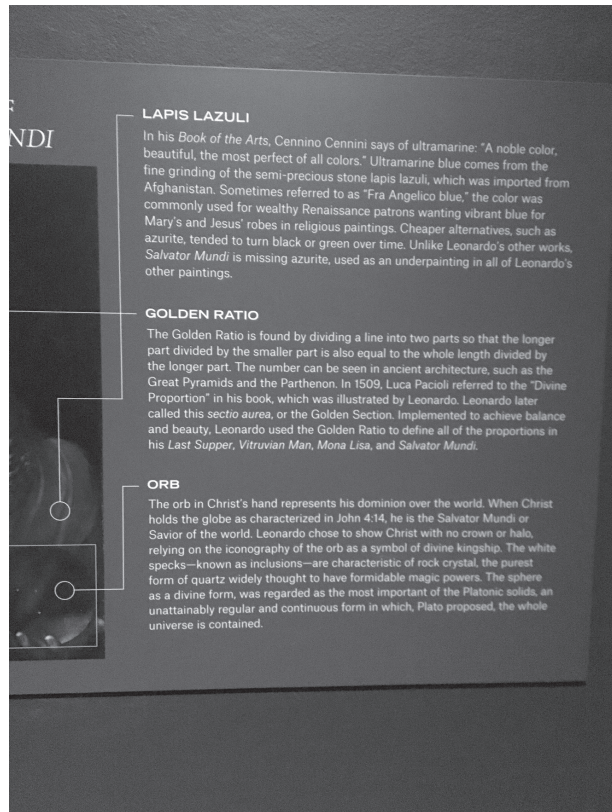
Ši istorija prasidėjo labai seniai. 1452 m. balandžio 15 d. Anchiano kaime, prie Vinčio miestelio netoli Florencijos, gimė italų dailininkas Leonardo da Vincis. Jo vardą šiandien visa Amerika žino dar ir todėl, kad 2017 m. lapkričio 15 d. Saudo Arabijos sosto įpėdinis Mohammedas bin Salmanas „Christie’s“ aukcione už rekordinę 450 312 500 JAV dolerių sumą nusipirko paveikslą „Pasaulio Išganytojas“, kurio da Vincis nenutapė. Patikslinsime: ekspertai vieningai nutarė, kad pats dailininkas galbūt nutapė tik dešimtadalį kūrinio. Visa kita nutapyta ne jo arba vėliau. Nieko stebėtina, kad „Christie’s“ aukcionas, siūlęs pirkti paveikslą, siekdamas užbėgti už akių galimiems potencialių pirkėjų ieškiniams, paveikslą aprašančiame skelbime pabrėžė: „Skirtingai nei kituose Leonardo paveiksluose, „Pasaulio Išganytojuje“ nėra azurito, kuris naudotas visų kitų Leonardo paveikslų gruntui.“ Ar galima tokį paveikslą laikyti da Vincio kūrinium?

Vienas iš mano pašnekovų – Yves’as Bouvier, pardavęs šį paveikslą kitam savininkui – Dmtrijui Rybolovlevui, vėliau išstačiusiam „Pasaulio Išganytoją“ aukcione, – 2023 m. rugpjūtį sakė: „Įsivaizduokite, kad perkate savo kolekcijai antikvarinę mašiną, tačiau ar galima manyti, jog ji antikvarinė, jei tik jos vairas ir sėdynės to laikotarpio, o visa kita – šiuolaikiška? Štai kas svarbiausia.“

Deja, Leonardas da Vincis, jau seniai miręs, negalėjo būti šio itin įdomaus ir paties pelningiausio savo kūrybos gyvenime sandorio liudininku. 2017 m. lapkričio 15 d. „Christie’s“ pastate Niujorke aukciono dalyviai sprendė (ir sėkmingai išsprendė) visai

kitą klausimą, menkai susijusį su da Vinci ir menu: kažkas kažkam už kažką mokėjo. Lieka tik susigaudyti, kas ir kam.

Bet apie viską iš eilės...

Praėjus savaitei po aukciono, 2017 m. lapkričio 22 d., Rusijos milijardierius Dmitrijus Rybolovlevas atidarė šampano butelį ir atšventė savo 51-ąjį gimtadienį. Nuotaika buvo gera: ant lentos tapytas paveikslas, kurį jis 2013 m. už 127,5 mln. JAV dolerių nusipirko iš garsaus šveicarų prekiautojo meno kūrinių Yves'o Bouvier, po

ketverių metų parduotas kur kas brangiau. Priminsime, kad už da Vinci Rybolovlevas gavo iš „Christie's“ ne 450,3 mln. JAV dolerių, o kur kas mažiau. Reikalas tas, kad aukcione dalyvavo vadinamasis pirkėjas laiduotojas – verslininkas iš Azijos, pasisiūlęs aukcionui ir Rybolovlevui nupirkti paveikslą už 100 mln. JAV dolerių. Taigi pagal aukciono taisykles Rybolovlevas buvo užtikrintas, kad paveikslas nebus parduotas už mažesnę kaip 100 mln. JAV dolerių sumą; aukcionas iš pirkėjo garantuotai turėjo gauti procentus už paveikslą pardavimą (blogiausiu atveju – nuo 100 mln. JAV dolerių). Pirkėjas laiduotojas turėjo gauti paveikslą už jį tenkinančią 100 mln. JAV dolerių sumą. Tačiau pardavus paveikslą brangiau (o jis buvo parduotas už rekordinę aukcionui sumą – 450,3 mln. JAV dolerių) prisiėmęs šiuos rūpesčius ir rizikas pirkėjas laiduotojas turėjo gauti 50 proc. nuo pardavimo ir garantuotos kainos skirtumo. Kitaip tariant, pirkėjas laiduotojas gavo iš Rybolovlevo apie 150 mln. JAV dolerių. Pastarasis, atsiskaitęs su laiduotoju ir aukcionu (suapvalinus 50 mln. JAV dolerių), gavo į rankas kiek daugiau kaip 250 mln. JAV dolerių, uždirbdamas iš pardavimo beveik 100 proc. Atskaičius iš 250 mln. JAV dolerių pirkimo kainą – 122,5 mln. JAV dolerių, – gautas pelnas yra 122,5 mln. JAV dolerių.

Beje, sosto įpėdinis ne pats asmeniškai grūmėsi už dailininko, nutapiusio „Pasaulio Išganytoją“, kūrinių. Likus vos dienai iki aukciono, visai kitas princas iš Saudo Arabijos – Baderas – pranešė esąs potencialus pirkėjas ir pasiūlė 100 mln. JAV dolerių garantiją, reikalingą dalyvauti varžytynėse. (Atsiradus pirkėjui laiduotojui, iš anksto sutikusiam nupirkti paveikslą už mažiausiai 100 mln. JAV dolerių, tokia minimali suma buvo nustatyta ir kitiems varžytynių dalyviams). Pasibaigus aukcionui, „Christie's“ administracija kaip galėdama slėpė nuo publikos, kas būtent nusipirko paveikslą. Bet landūnai žurnalistai suuodė: 2017 m. gruodžio 6 d. buvo publikuotas pirmasis pranešimas, kad paveikslą, tarpininkaujant

princui Baderui, nusipirko Saudo Arabijos sosto įpėdinis bin Salmanas. Nusipirko ir... padovanojo Abu Dabyje, visai kitos valstybės – Jungtinių Arabų Emyratų – sostinėje, esančiam muziejui¹.

Ką ir sakyti, tomis dienomis sosto įpėdiniui kaip niekada rūpėjo aukcionai ir tapybos darbų pirkimai. Lapkričio 4 d. (11 dienų prieš aukcioną) jis įvykdė Saudo Arabijoje valstybės perversmą, areštavo dešimtis savo gentainių, susijusių su valstybės valdymu, ir nuo to laiko buvo įnikęs į areštuotųjų apklausas bei išmušinėjo parašus po parodymais (kai kuriais duomenimis, net kankindamas). Tad svarbiausias naujojo musulmonų valstybės vadovo uždavinys, suprantama, buvo nepamiršti lapkričio 17 d., tarpininkaujant vienam iš nedaugelio tomis dienomis likusių ištikimų jam giminaičių, nusipirkti Niujorko aukcione Kristaus paveikslą, nutapytą veikiausiai ne da Vincio, ir padovanoti tą paveikslą kitai šaliai.

Bet, kaip ir žadėjome, apie viską iš eilės.

Pirmas skyrius

Kaip iškilo oligarchas Dmitrijus Rybolovlevas

1966 m. lapkričio 22 d. Rusijoje, Permėje, gimė būsimasis „Pasaulio Išganytojo“ savininkas Dmitrijus Rybolovlevas. Jo oficiali biografija iš esmės gerai žinoma, todėl susitelksime tik į tas „esmės“ nuotrupas, kurios žinomos ne itin gerai. Pagal išsilavinimą Rybolovlevas buvo gydytojas. Jis baigė Permės medicinos institutą, kuriame profesoriavo jo tėvas Jevgenijus Vladimirovičius Rybolovlevas, garsus Permės kardiologas. Kitaip tariant, Dmitrijus Rybolovlevas buvo aukštuosius mokslus baigęs žmogus iš inteligentiškos šeimos.

1987 m. liepos 24 d. Rybolovlevas vedė Jeleną Čiuprakovą (gimusią Permėje 1966 m. gruodžio 7 d.) – Permės mineralinių vandenų gamyklos direktoriaus Valerijaus Čiuprakovo dukterį. Su būsimąja žmona susipažino universitete. Vėliau jiems gimė dvi dukterys – Jekaterina (1989) ir Ana (2001).

Žlugus SSRS, kaip ir daugelis Rusijos piliečių, Rybolovlevas pradėjo verslą – kartu su tėvu ėmėsi didmeninės prekybos medicinos reikmenimis. 1992 m. pavasarį jis laikinai persikraustė į Maskvą, kur Rusijos Federacijos finansų ministerijoje gavo brokerio pažymėjimą, suteikiantį teisę dirbti su vertybiniais popieriais (akcijomis), – anuomet tai buvo naujiena.

¹ <https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/dec/07/world-record-davinci-painting-to-be-exhibited-at-louvre-abu-dhabi>.

Verslas Rybolovlevui, kaip beveik visiems Rusijos žmonėms, klostėsi sunkiai. Reikėjo ir dirbti su banditais, ir pačiam tapti banditu. Rusijos prokuratūra (buvusi sovietų prokuratūra) visus verslininkus, užsidirbančius drumstuose posovietiniuose vandenyse, *a priori* laikė nusikaltėliais ir, kur buvus, kur nebuvus, kėlė jiems baudžiamąsias bylas. Objektyviai išsiaiškinti, kas iš tikrųjų banditas ir nusikaltėlis, o kas – verslininkas, žinoma, buvo sunku.

Pavyzdys – Romano Abramovičiaus, ant kojų besistojančio verslininko, Rybolovlevo kolegos, istorija. 1992 m. birželio 9 d. Maskvoje Romanui Abramovičiui iškelta baudžiamoji byla – jis apkaltintas pavogęs 55 cisternas dyzelinių degalų. 1992 m. birželio 19 d. pasirašytas nutarimas suimti Abramovičių, kadangi jis „gali pasislėpti ir trukdyti tyrimui“.

Kuo ši 1992 m. baudžiamoji byla baigėsi Abramovičiui, žinome – po daugelio metų jis tapo milijardieriumi ir Putino patikėtiniu, nusipirko Anglijos futbolo klubą „Chelsea“ ir persikraustė į Didžiąją Britaniją, nors pastaruoju metu Didžiosios Britanijos vyriausybė susirūpino tuo, kaip būtent Abramovičius užsidirbo pirmuosius pinigus, ir šiam teko išvykti iš šalies. Kita vertus, tai buvo jau Rusijai pradėjus plataus masto karą Ukrainoje.

1993–1996 m. Dmitrijus Rybolovlevas savo verslą Permėje kūrė gangsterių apsuptyje ir pats tapo gangsteriu. Tuo laikotarpiu buvusioje SSRS buvo surengtas „šimtmečio išpardavimas“. Galima sakyti, visa valstybės nuosavybė – o SSRS viskas priklausė valstybei – dabar turėjo būti „privatizuota“, negana to, Rusijos vyriausybė buvo suinteresuota, kad ši privatizacija įvyktų kaip įmanoma greičiau, kad buvusi sovietų valstybė negalėtų pakilti ir imtis šalies ekonomikos kontrolės. Privatizuojant įmones buvo rengiami „aukcionai“. Formaliai kalbant, aukcionuose galėjo dalyvauti kas tik nori: privatūs asmenys, kompanijos, pačios įmonės... Šios įmonės buvo perkamos už specialiai sukurtą naują valiutą – „investicinius čekius“, kuriuos vyriausybė išdavė kiekvienam Rusijos žmogui. Kitaip tariant, Rusija buvo įvertinta tam tikra suma, suma

padalinta iš Rusijos gyventojų skaičiaus ir kiekvienas gavo savo dalį, savo pajų, savo pyrago kąsnelį. Už tą pyrago kąsnelį buvo galima nusipirkti gabalėlį įmonės. Norint nusipirkti visą įmonę arba svarią jos dalį, reikėjo įsigyti daug čekių.

Kaip tik to ir ėmėsi verslusis Rybolovlevas. 1993 m., siekdamas dalyvauti valstybės įmonių aukcionuose Permės srityje, jis įsteigė ir tapo investicinio vertybinių popierių fondo „Kamennyj pojas“ – organizacijos, kuri rinko, supirkinėjo ir reinvestavo investicinius čekius, – generaliniu direktoriumi. Čekiams pirkti reikėjo pinigų. Nuosavų pinigų niekas neturėjo. Reikėjo imti paskolas iš naujų komercinių bankų ir sudaryti su jais partnerystės sutartis dėl privatizuotų už banko pinigų įmonių akcijų paketų perdavimo.

Rybolovlevas sugebėjo įsteigti Permėje nuosavą banką – akcinį komercinį banką „Kredit FD“. Banką pavyko įsteigti dėl to, kad jo akcininkais sutiko būti stambiausios Permės įmonės: „Metafraks“ (metanolio gamintoja), „Uralkalij“², „Silvinit“ (kaip ir „Uralkalij“ – kalio trąšų gamintoja ir eksportuotoja), „Solikamskbumprom“ (ce-liuliozės ir popieriaus kombinatas), „Neftechimik“ (denatūruoto spirito gamintoja), „Metanol“ ir „Azot“, paleidusios per šį banką visus savo piniginius srautus ir atlikdavusios per jį visus mokėjimus. Banko generaliniu direktoriumi tapo Rybolovlevas. Direktorius pavaduotojo pareigas nuo 1994 m. birželio 29 d. pradėjo eiti Vladimiras Aleksejevičius Ševcovas – Permės srities valstybės turto fondo ir regioninio valstybinės privatizavimo agentūros skyriaus pirmininko pavaduotojas. Abu priklausė banko

2 Įmonė, įsteigta 1934 m. SSRS Valstybinio planavimo komiteto („Gosplano“) prezidiumo sprendimu, iš pradžių vadinosi „Sojuzkalij“. 1964 m. grupė „Sojuzkalij“ buvo pavadinta „Uralkalij“ ir tapo svarbiausia Rusijos kalio trąšų gamintoja bei eksportuotoja. Permėje slūgsojo didžiausios pasaulyje kalio druskų – svarbios trąšų gamybos žaliavos – išteklių. Didžiausi kalio žaliavos telkiniai yra šalia Permės srities Bereznikų ir Solikamsko miestų. „Uralkalij“ buvo laikoma viena didžiausių kalio trąšų gamintojų pasaulyje. 1992 m. „Uralkalij“ tapo akcine bendrove, Viktoras Černiavskis tvirtino, kad tai – jo idėja.

direktorių tarybai. „Rybolovlevas buvo atsakingas už visą veiklą, susijusią su finansais, fondų ir vertybinių popierių rinka“, – pasakojo Ševcovas, o šis – „už banko veiklos techninę pusę ir saugos tarnybą“.

Pirmoji Rybolovlevo privatizavimo patirtis – margarino gamyklos privatizavimas Permėje 1993 m., kurį per investicinį vertybinių popierių fondą „Kamennyj pojas“ organizavo Vladimiras Neliubinas, anuomet dar nepažįstantis Rybolovlevo. Neliubinas buvo vietinis verslininkas, palaikantis ryšius su kriminaliniu pasauliu ir ne kartą sėdėjęs kalėjime „už turto prievartavimą“ – neteisėtą duoklės rinkimą iš verslininkų. Po sėkmingos pirmosios patirties privatizuojant margarino gamyklą Rybolovlevas ir Neliubinas užmezgė artimus santykius. Rybolovlevas priimdavo iš Neliubino stambias „juodojo nalo“³ sumas, gaunamas iš turto prievartavimo, ir už tuos pinigus pirkdavo dalis privatizuotose įmonėse. Už tai Neliubinas ir jo bendrininkai (pagal žodinį susitarimą) gaudavo procentus nuo privatizuoto verslo ir monopolines prekybos sutartis regiono rinkoje.

Į konkursus ir aukcionus Rybolovlevas investuodavo ne savo pinigus, o gamyklos ar įmonės, kurios akcijos buvo perkamos, lėšas. Pavyzdžiui, 1993 m. „Neftechimik“ pasirašė sutartį su privačiu investiciniu fondu „Kamennyj pojas“ dėl darbininkų akcijų išpirkimo ir pervedė jam milijardą rublių. Tačiau nusipirktos akcijos nebuvo perduotos „Neftechimik“, bet tapo sudėtingesnių mainų, per kuriuos 1994 m. viduryje buvo supirktos „Metafraks“, „Azot“ ir paties „Kamennyj pojas“ akcijos, dalimi. Visa tai buvo padaryta už „Neftechimik“, tapusio ir Rybolovlevo banko AKB „Kredit FD“, ir superkamų įmonių akcininku, milijardą.

3 Posovietiniu žargonu „juodasis nalas“ reiškė oficialiai neatsispindinčius buhalterinėje atskaitomybėje grynuosius pinigus, naudojamus įmonės ūkinėje veikloje. (Vert. past.)

Privatizavimo projektuose funkcijos buvo paskirstytos. Rybolovlevas tvarkė finansus ir vedė derybas su privatizuojamos įmonės direktoriumi, kuris – žinoma, ne veltui – padėdavo maksimaliai sumažinti startinę aukciono kainą. Neliubinas stebėdavo, kad aukcione nepasirodytų konkurentų iš Maskvos, Permės ar kitų miestų – kad aukcionas iš tiesų netaptų aukcionu, o įmonės akcijų paketą, iš anksto atmetus konkurentus, būtų galima įsigyti už startinę kainą, „negavus kitų aukciono dalyvių paraiškų“. Rybolovlevas telefonu perduodavo Neliubinui informaciją apie paraiškas dalyvauti Permės įmonių privatizavimo aukcionuose, o Neliubinas „įtikinimo metodu“ užtikrindavo, kad maskviečiai atsisakytų dalyvauti aukcionuose, prireikus pasitelkdavo savo banditus, kurie „suprantama kalba“ paaiškindavo konkurentams, kad neverta draskytis dėl vienu ar kitų akcijų. Už tai (pagal žodinį susitarimą) Neliubinas gaudavo dalį kompanijos akcijų ir teisę prekiauti įmonės gaminama produkcija Rusijos vidaus rinkoje.

Maža to, Neliubinas šiame etape padėdavo Rybolovlevui pirkti privatizavimo čekius įmonei „Uralkalij“, o Rybolovlevas už sukauptus čekius pirkė įvairių Permės įmonių, tarp jų ir to paties „Uralkalij“, akcijas.

Verslas plėtėsi. Rybolovlevas Permėje įgijo naujų partnerių banditų: V. B. Černiavskį, O. G. Lomakiną ir S. J. Makarovą, kurie, kaip 1995 m. pasakojo gaujos narys V. N. Jefimovas, „padėdavo Rybolovlevui supirkti įmonių akcijas“. Akcinės bendrovės „Azot“ generalinis direktorius M. A. Petruniakas apie tą laikotarpį pasakojo: „Stambių Maskvos įmonių atstovai, turintys daug investicinių čekių, negalėjo patekti į aukcionus, todėl Rybolovlevo įmonei šiuose aukcionuose pavykdavo įsigyti stambius gamyklų akcijų paketus.“

Partnerystė su banditais davė gerų vaisių: nepasitelkęs banditų privatizuojant „Silvinit“ Rybolovlevas gebėjo įsigyti aukcione 1 proc. akcijų. Įtraukęs banditus, įsigijo apie 39 proc. Rybolovlevas